

## **Pauza ako doména plánovania a percepcie politického prejavu – teoretická príprava na ďalší empirický výskum**

*Karin Miklossiová*

### **Abstract**

**Pause as a Domain for Planning and Perception of a Political Speech – Theoretical Background for Subsequent Empirical Research.** *This article aims to dive into the research of pause as a domain for planning and perception of a political speech. We are of an opinion that pause may play an integral part of our understanding of a speech and may even influence the meaning of an uttered speech. This is a theoretical preparation and analysis of existing theories and definitions of pause and its related phenomena, designed to be used for our subsequent empirical research.*

**Keywords:** pause, perception, political speech, linguistic, intonation.

**Kľúčové slová:** pauza, percepcia, politický prejav, lingvistika, intonácia.

### **Úvod**

Nešpecializované slovníky definujú termín *pauza* ako krátky úsek, napríklad zvukový, ktorý je pozastavený a následne znova spustený. Táto definícia nie je nesprávna. Je však príliš všeobecná a neposkytuje komplexný opis možného vplyvu pauzy na štruktúru alebo význam výpovede. Napriek tomu, že je častokrát opisovaná ako „prázdno“ prítomné počas pozastavenej výpovede, nesie so sebou nejaký význam, ktorý nasledujúcu výpoveď ovplyvňuje. Jej minimálna funkcia je fyziologická – ktorá navyše robí výpoveď zrozumiteľnou. Bez toho, aby sa rečník nadýchol by sme boli svedkami prejavu, ktorý spája všetky slová do seba. S ťažkosťou by sme takému prejavu porozumeli.

V tomto krátkom článku sa ale chceme venovať ostatným funkciám pauzy – tým, ktoré slúžia ako kognitívny nástroj pre plánovanie a percepciu (nielen) politického diskurzu. Politický diskurz je azda najdôležitejším nástrojom politiky. Bez neho by politici nemohli politiku „robiť“. Politici svojmu prejavu prisudzujú dôležitosť a využívajú rôzne jazykové nástroje na to, aby ovplyvnili čo najväčší počet ľudí. Rečníci nevyužívajú pauzy len na nadýchnutie, no aj na to, aby popremýšľali o tom, čo povedia ďalej alebo

aby nasledujúcej výpovedi prisúdili nejaký významový odtieň. O tom, do akej miery ovplyvnila pauza percepciu alebo význam výpovede však rozhoduje poslucháč a jeho jazykové zručnosti. V našom (stále prebiehajúcom) výskume sa snažíme odpovedať na otázky o možnosti rozlíšenia rôznych typov páуз a o ich funkciách, o kritériách takého rozlišovania a snažíme sa opísať, či existujú aj iné typy páуз okrem tichých a zaplnených. Po klasifikácii pauzy na základe viacerých podmienok sa zamýšľame nad ich funkciami. Inšpirujeme sa výskumom, ktorý prebieha na FF UPJŠ v Košiciach s názvom „Anticipative phonetic strategies for simultaneous and consecutive interpreting“. Tento výskum sa takisto zameriava na pauzy a rozlišuje ich podľa ich prozodických vlastností.

### **Teoretické východiská**

Považujeme za dôležité uviesť definície pojmov, ktoré budeme v tomto článku používať. Hlavným dôvodom je náš cieľ zachovať jednoznačnosť. Pauza je totiž prozodický jav, ktorý je častokrát ovplyvnený prítomnosťou ostatných javov tejto skupiny. Je preto dôležité definovať jej rôzne použitia berúc do úvahy ostatné javy.

Prozódia, alebo suprasegmentálne javy, podľa Vlčkovej-Mejvaldovej (2006) predstavujú každú zmenu základného tónu (alebo základnej frekvencie, F0), intenzity alebo trvania výpovede nad úrovňou segmentu (teda nad úrovňou samohlások a spoluhlások). Prozódiu považujeme za dôležitý jav, ktorý napomáha k správnej interpretácii výpovede a rozpoznaní účelu rečníka. Bez nej by sme v reči nemohli vyjadriť iróniu, spoznať emočný stav rečníka alebo zdôrazniť dôležité časti výpovede.

Intonácia znamená zmenu základného tónu F0, ktorá je vnímaná ako zmena výšky tónu. Veľmi zjednodušene povedané, zmena intonácie je vnímaná ako zvyšovanie a znižovanie hlasu. „Výška tónu“ je pritom vibrácia hlasoviek, ktoré sú umiestnené v hrtane. Ako prozodický jav sa neuplatňuje sama – kooperuje s ostatnými javmi prozódie. Podľa Čenčkovej (1988) je intonácia najdôležitejším zvukovým médiom a nositeľom doplnjúcej informácie, ktoré adresátovi umožňuje rozpoznať hlavný sémantický bod výpovede. Okrem toho umožňuje meniť význam slova alebo vety. Dobrým príkladom je mandarínčina, v ktorej sa využívajú tonálne vzory na určenie typu vety.

Prízvuk znamená zdôraznenie slabiky alebo slova, ktoré sú súčasťou výpovede. Definovať tento pojem je zložitejšie ako ho zaregistrovať v reči. Zdôraznená slabika alebo zdôraznené slovo poslucháč vníma ako „hlasnejšie“ alebo „dlhšie“. Avšak z dôvodu, že prízvuk možno realizovať rôznymi

fonetickými vlastnosťami, jeho definícia nie je jednoznačná. Podľa Krčmovej (2007) ho možno vnímať pri zmene troch prozodických elementov – intenzity, základnej frekvencie a tempa. V niektorých jazykoch je prízvuk stály. To znamená, že je viazaný na pevnú slabiku. Aj vďaka prízvuku môžeme zdôrazniť slovo alebo časť vety podľa toho, ktorá časť vety je pre rečníka dôležitá. Aj jeho neprítomnosť so sebou nesie význam.

Tempo reči závisí od viacerých faktorov. Môže to byť jazyk rečníka, jeho emočný stav, tempo reči ovplyvní aj kontext alebo fakt, či bola reč vopred plánovaná alebo nie. Rýchlosť artikulácie (ako sa tempo občas nazýva) predstavuje mieru jednotiek reči vyslovených za určitý čas. V perцепцnej analýze tempa reči, ktorá je plánovanou súčasťou nášho ďalšieho výskumu, nemôžeme rátať s objektívnymi výsledkami. Laver (1994) tvrdí, že úsudok poslucháča o tempe reči stráca na objektivite už v prípade, kedy je reč prednesená v neznámom prízvuku, jazyku alebo téme. Objektívna analýza na základe merania však so sebou prináša ďalšie komplikácie. Ktorú jednotku reči vybrať pre toto meranie? Slovo, slabiku alebo zvuk? Ani o jednom z týchto pojmov neexistuje presná a jednoznačná predstava.

Pauza je podľa Samkovej (2011), spolu s intonáciou, najdôležitejší nástroj segmentácie výpovede. Je zrejmé, že definovať tento pojem nepredstavuje jednoznačnú a jednoduchú úlohu. Podľa Hargrova a McGarra (1994) je pauza fyzicky prezentovaná ako doba dlhá aspoň 200 až 270 msec, počas ktorej nie je realizovaný žiadny akustický signál. S týmto tvrdením sme už aj pred začiatkom výskumu mohli nesúhlasiť. Pauza v reči môže byť totiž aj zaplnená. Z pohľadu funkcie sú pauzy potrebné v týchto doménach: produkcii a perцепции. Nakoľko je tento pojem ťažným bodom tohto článku, ďalej ho budeme rozbrať v samostatnej kapitole.

## **Teoretický základ: čo o pauze vieme a využijeme pri výskume**

### ***Definície***

Danielle Duez vo svojom článku nazvanom *La fonction symbolique des pauses dans la parole de l'homme politique* (1999) definuje reč ako postupné striedanie „času aktivity“ a „času neaktivity“. Čas aktivity definuje ako sled zvukov, zatiaľ čo čas neaktivity definuje ako ticho. Autorka tvrdí, že pauza nastáva práve po čase aktivity. Z tejto definície autorky možno zistiť, že pauza je podľa nej jednoducho ticho, ktoré nasleduje po slede zvukov. Mehmet Kilic (2013) navrhuje vlastnú definíciu, ktorá s Duezovou súhlasí: pauza je doba ticha, ktoré je realizované medzi dvoma plnovýznamovými vokalizáciami.

Kristina Lundholm Fors (2015) je odlišného názoru. Medzi tichom a pauzou robí rozdiel. Ticho definuje ako úplnú absenciu zvuku a pauzu definuje ako ticho, ktoré je prítomné počas konverzácie, kedy má prehovoriť ďalšia osoba. S autorkou súhlasíme v tom, že ticho a pauza sú dva odlišné pojmy. Avšak, pauza nie je hyponymom ticha. Je dokázané, že pauza má aj iné funkcie ako slúžiť rečníkom v konverzácii ako ticho pri zmene rečníka z pasívneho na aktívneho.

Niektoré javy sú súčasťou nadradeného pojmu pauza a nesúhlasia s vyššie spomínanými definíciami. Falošné začiatky, predĺžené slabiky alebo hezitácia sú zvyčajne súčasťou výskumov, ktoré sa venujú pauzám. V súlade s týmto tvrdením Esposito (2005) navrhol, že pauza môže byť prázdna alebo zaplnená. Ich spoločným znakom je to, že im chýba lexikálny význam.

### ***Klasifikácia páuz***

Na základe akých kritérií môžeme klasifikovať pauzy? Ktoré javy je potrebné brať do úvahy? Na pauzy sa môžeme pozerieť z rôznych hľadísk. Máme sa na ne pozerieť perцепčného hľadiska, z hľadiska akustiky?

Nekvapil a Mullerová (1988) navrhli rozlišovať štyri druhy páuz. 1) Pauzy syntaktické, ktoré oddeľujú syntaktické celky, 2) Pauzy formulačné, ktoré vznikajú za účelom formulácie určitých úsekov rečového prúdu, 3) Pauzy dôrazové, ktoré sa používajú na zdôraznenie určitých úsekov rečového prúdu a 4) Pauzy kontaktné, ktoré sa používajú na nadväzovanie kontaktov. Autori zaraďujú hezitáčne pauzy medzi formulačné pauzy, pretože podľa nich hezitáčne pauzy nevznikajú z váhania, ale preto aby si rečník pripravil nasledujúcu výpoveď. Je však dôležité poznamenať, že autori navrhli túto klasifikáciu na základe korpusu zloženého z textov z univerzitného prostredia. Tieto štyri kategórie považujeme za jednoduché riešenie termínu pauza a nazdávame sa, že dôvodom je špecifický súbor textov použitý na analýzu. Napriek tomu však súhlasíme s autormi, že pauzy sú nosičom ďalšieho významu.

Danielle Duez (1999) sa vo svojom výskume sústredila na stylistickú funkciu páuz. Za účelom zachovania objektívnosti pracovala s tromi korpusmi v ktorých analyzovala časové premenné v politických prejavoch a debatách. Za hlavnú kategóriu páuz určila pauzy tiché a pauzy zaplnené. Zaplnené pauzy následne delí do nasledovných kategórií: opakovania, falošné začiatky, predĺžené slabiky. Tiché pauzy sa podľa nej na ďalšie kategórie nedelia.

Magno Caldognetto, De Zordi a Corrà (1982) sa vo svojom výskume sústredili na pauzy používané v spontánnej reči. Všetky typy páuz, ktoré sa

v reči vyskytujú, nazvali (v našom voľnom preklade) „neplynulosť“ alebo po anglicky „non-fluences“. Tie ďalej rozdelili na tiché pauzy a „prerušenia plynulosti“ alebo po anglicky „disflunces“. Zatiaľ čo tiché pauzy ďalej delili podľa pozície vo vete (na začiatku, pri strete dvoch slov a medzi vetnými členmi), prerušenie plynulosti rozdelili podľa funkcie, ktorú môže pauza zastávať (zaplnená pauza, vsuvka, prerušenie – opakovanie, oprava, falošný začiatok.) Toto bol prvý prípad v našom výskume, kedy sme sa stretli s tým, že autori kombinovali hľadiská z ktorých sa na jav pozerali za účelom komplexnej klasifikácie.

V roku 2001 navrhla svoju klasifikáciu aj Cecotová. Celú skupinu páuz takisto nazvala neplynulosť. Tento hypernonym ďalej rovnako delí na nezaplnené pauzy (alebo inak nazvané tiché pauzy) a prerušenia plynulosti. Tabuľka 1 ilustruje klasifikáciu pauzy podľa Cecotovej.

Tabuľka 1: Cecot (2001)

| neplynulosť                                 |                                      |                                                                                             |
|---------------------------------------------|--------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|
| nezaplnené alebo tiché pauzy                |                                      | prerušenia plynulosti                                                                       |
| komunikačné pauzy                           | nekomunikačné pauzy                  | zaplnené pauzy, hlasivkový „klik“, počuteľný nádech, predĺžená samohláska alebo spoluhláska |
| počiatočné oneskorenie                      | hezitačné pauzy (negramatické pauzy) | vsuvka                                                                                      |
| segmentačné pauzy                           |                                      |                                                                                             |
| rétorické pauzy (gramatické a negramatické) |                                      | prerušenie výpovede:<br>a) opakovanie<br>b) reorganizácia výpovede<br>c) falošný začiatok   |

Z tabuľky je zrejmé, že autorka sa pozerá na pauzy ako na nástroje so štylistickou, syntaktickou a fyziologickou funkciou, ktorá ovplyvňuje percepciu prejavu.

Vlčková-Mejvaldová (2006) uznáva, že pauzy môžeme rozdeľovať podľa ich charakteristiky alebo distribúcie. Jeden typ pauzy použitý vo výpovedi môže patriť do viacerých skupín navrhovanej klasifikácie a samotná klasifikácia závisí od uhla pohľadu. Autorka navrhuje, že klasifikácia páuz závisí od troch kritérií: artikulácie, akustiky a percepcie. Aj tichý typ pauzy môže byť definovaný inak v závislosti od kritéria, ktoré vezmeme do úvahy. S týmto tvrdením súhlasíme a veríme, že pri rešpektovaní tohto názoru môžeme v našom výskume doceliť objektívne výsledky.

## ***Funkcie páуз***

Napriek tomu, že niektorí lingvisti klasifikovali pauzy z funkčného hľadiska, o funkciách pauzy neposkytli detailné informácie. Definovať pauzu z tohto hľadiska je navyše komplikované, nakoľko pauza môže v konkrétnej výpovedi zastávať niekoľko funkcií naraz.

Ahrensová (2007) zadefinovala tieto funkcie: 1) Fyziologickú určenú na dýchanie, 2) Delimitatívnu súvisiacu so štruktúrou prejavu, 3) Komunikatívnu, napríklad keď rečník urobí pauzu pred zaujímavou alebo dôležitou časťou prejavu, 4) Plánovaciú a napokon 5) Emočnú, ktorá odhaľuje emočný stav rečníka.

Duezová (1982), napriek tomu, že navrhla len tri funkcie pauzy (fyziologická, gramatická, štylistická), uviedla, že pauza nesúca špecifickú funkciu môže byť vo výpovedi použitá rôzne. Pre náš výskum to znamená, že ak úspešne zadefinujeme jednu pauzu na základe prozodických javov a merateľných jednotiek, funkcie, ktoré bude v danom kontexte zastávať pravdepodobne objavíme aj pri iných typoch páúz. Celá naša klasifikácia bude navyše závisieť od toho, z akého hľadiska sa budeme na tento jav pozerať.

Cenozová (1998) je takisto názoru, že pauzy môžu vykonávať viacero funkcií naraz. Najdôležitejšia funkcia je samozrejme fyziologická. Kognitívnu funkciu využíva rečník na plánovanie ďalšej výpovede a komunikatívnu funkciu na ohraničenie častí výpovede.

## **Náš názor na problematiku**

Predchádzajúca kapitola slúžila ako krátka ukážka toho, že ak chceme skúmať prozodický jav pauza, je dôležité rozhodnúť sa čo pre nás tento jav predstavuje. Lingvisti z rôznych krajín a časových období ponúkajú rôzne pohľady na túto problematiku čo znamená, že vybrať si jednu definíciu a jeden typ klasifikácie tohto pojmu by malo pre výskum negatívne dôsledky. Po preskúmaní a prečítaní množstva teórií o pauzách a príbuzných fenoménoch, pričom každá teória ponúkla iný pohľad na vec, inú klasifikáciu alebo iné definície, sme si napokon vytvorili vlastný názor. Tento názor budeme v tomto článku prezentovať, pretože v empirickej časti, ktorá nás očakáva chceme, dosiahnuť čo najpresnejšie a najobjektívnejšie výsledky. Ak by sme neuviedli našu predstavu, čitatelia by si mohli naše výsledky vyložiť inak a účastníci empirickej časti výskumu by pracovali s vlastnými predstavami o suprasegmentálnych pojmoch, čo by malo za príčinu skreslené výsledky výskumu. V žiadnom prípade ale nezastávame názor, že naše definí-

cie a/alebo klasifikácie sú lepšie alebo zrozumiteľnejšie a určite nie správnejšie.

Tento článok sme začali tou najjednoduchšou možnou definíciou pauzy. Naša definícia – lingvistická – sa od tej počiatočnej mierne líši. Pauza, podľa nás, je krátke prerušenie zvukového signálu, ktoré môže byť nezaplnené (teda bez zvuku) alebo zaplnené. Zaplnené prerušenie zvukového signálu zvyčajne obsahuje opakovania, predĺžené slabiky alebo citoslovčia. To, či je pauza nezaplnená alebo zaplnená, neovplyvňuje funkciu akú môže vo výpovedi zastávať.

Klasifikácia pauzy podľa nás závisí od uhľa pohľadu. Berúc do úvahy miesto výskytu, ponúkame tieto kategórie: 1) Pauzy na začiatku odseku alebo vety, 2) Pauzy na konci odseku alebo vety, 3) Pauzy medzi jednotlivými slovami a 4) Pauzy uprostred slova.

Z funkčného hľadiska je fyziologická funkcia tou najdôležitejšou. Častokrát rečníci využívajú čas na nadýchnutie s inou potrebnou funkciou pauzy. Rozhodli sme sa preto pozeráť na fyziologickú funkciu pauzy ako na hypernym. Jej hyponymy sú: 1) gramatická funkcia, 2) pragmatická funkcia a 3) hezitčná funkcia. Myslíme si, že tieto funkcie môžu byť v určitých prípadoch využité naraz.

## **Záver**

Tento článok predstavil teoretickú časť nášho skúmania fenoménu zvaného pauza. Naše získané poznatky plánujeme využiť v praktickej časti výskumu. Naším cieľom je skúmať pauzu v politických prejavoch. Pre tento typ prejavov sme sa rozhodli, pretože politické prejavy sú zväčša pripravené vopred, no rečník-politik si ich prispôsobuje ad-hoc podľa okolností. Rečníci takisto rešpektujú gramatické pravidlá a snažia sa o to, aby bol ich prejav zrozumiteľný, pretože ním chcú ovplyvniť čo najviac ľudí. Politické prejavy sú navyše ľahko dostupné na internete, čo nám uľahčuje výber dát do korpusu. Vybraté politické prejavy chceme navyše prezentovať s kontextom, nakoľko vieme, že ten vo veľkej miere ovplyvňuje význam.

Najdôležitejšou časťou bude ale percepčná analýza, ktorá bude pozostávať z analýzy vybraných politických prejavov. Od účastníkov budeme žiadať, aby pre vyznačené pauzy zadefinovali, akú mali podľa nich funkciu vo výpovedi. Výsledky tejto percepčnej analýzy budú sprevádzané analýzou pomocou softvéru SpeechAnalyzer. Dúfame, že týmto spôsobom budeme môcť rozlíšiť rôzne typy páуз. Tento výstup následne porovnáme s našou navrhovanou teóriou. Naším cieľom je tak zadefinovať špecifické funkcie pauzy, ktoré budú podporené objektívnymi výsledkami.

## Literatúra

- AHRENS, B. (2007): Pause (and other prosodic features) in Simultaneous Interpreting. *Forum*, 5(1): 1-18.
- CECOT, M. (2001): Pauses in simultaneous Interpretation: A contrastive analysis of professional performance. *The Interpreters' Newsletter*, 11: 63-85.
- ČEŇKOVÁ, I. (1988): *Teoretické aspekty simultánního tlumočení*. Praha: Univerzita Karlova.
- DUEZ, D. (1982): Silent and Non-Silent Pauses in Three Speech Styles. *Language and Speech*, 25(1): 11-28. <https://doi.org/10.1177/002383-098202500102>.
- DUEZ, D. (1999): La fonction symbolique des pauses dans la parole de l'homme politique. *Faits de Langues*, 7: 91-97. <https://doi.org/10.3406/flang.1999.1242>.
- ESPOSITO, A. (2005): *Pausing strategies in children*. Paper presented at ISCA Tutorial and Research Workshop (ITRW) on Non-Linear Speech Processing. Barcelona.
- HARGROVE, P. M.; MCGARR, N. S. (1994): *Prosody Management of Communication Disorders*. Michigan: Singular Publishing Group.
- KILIC, M. (2013): *Pausing Preceding and Following Adverbial Clause Conjunctions in English: A Comparative Study of Turkish and Native Speakers of English*. Gaziantep University.
- KRČMOVÁ, M. (2007): *Fonetika a fonologie*. Brno: Masarykova univerzita.
- LAVER, J. (1994): *Principles of Phonetics*. Cambridge University Press.
- LUNDHOLM FORS, K. (2015): *Production and Perception of Pauses in Speech*. University of Gothenburg.
- MAGNO CALDOGNETTO, E.; DE ZORDI, E.; CORRÀ, D. (1982): Il ruolo delle pause nella produzione della parola. *Il Valsala – Bollettino italiano di audiologia e foniatria*, 5(1): 12-21.
- NEKVPIL, J.; MULLEROVÁ, O. (1988): *K pauzám v komunikačním procesu*. *Slovo a slovesnost*. 49: 202-208.
- SAMKOVÁ, M. (2011): *The Use of Pause in Simultaneous Interpreting*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
- VLČKOVÁ-MEJVALDOVÁ, J. (2006): *Prozodie, cesta i mříž porozumění*. Karolinum.

**Kontakt:**

**Mgr. Karin Miklossiová**

|                                                                                                                 |                                            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| Katedra anglistiky a amerikanistiky                                                                             | Department of British and American Studies |
| Filozofická fakulta                                                                                             | Faculty of Arts                            |
| Univerzita Pavla Jozefa Šafárika                                                                                | University of Pavol Jozef Šafárik in       |
| v Košiciach                                                                                                     | Košice                                     |
| <b>E-mail Address: <a href="mailto:karin.miklossiova@student.upjs.sk">karin.miklossiova@student.upjs.sk</a></b> |                                            |